

Posudek habilitační práce Mgr. Martina Palečka Ph.D., „Antropologové v pasti? Mezi přirozeností a kulturou”

Předložená habilitační práce je věnována základním problémům společenských věd a vývoji koncepce kultury v kulturní a sociální antropologii, a to s ohledem na následující základní otázku: Je možné propojit současné kognitivní a evoluční přístupy s kulturní antropologií, resp. je možné díky těmto přístupům vrátit pojmu „kultury“ jeho explanační sílu?

První kapitola slouží zároveň jako úvod do problematiky filozofie společenských věd. Autor charakterizuje rozdíl mezi *interpretativizmem* – pozicí, která považuje oblast společenských věd a kultury za jev svého druhu, na který nelze uplatňovat klasické metody vědy; pravidla a normy lze pouze chápat a interpretovat – a *metodologickým naturalizmem* – pozicí, která považuje rozdělení panující mezi vědami společenskovědními a přírodovědními za nešťastné a která zároveň považuje společnost a kulturu za součást jednoho celku, na níž lze uplatňovat klasické vědecké postupy. Metodologický naturalista i v případě norem a pravidel o těchto uvažuje jako o reprezentacích. Jako takové mohou být chápány jako příčiny jednání, a tedy součást kauzálních modelů. Autor shrnuje jednotlivé námitky a postoje a přiklání se k metodologickému naturalismu. Ve druhé kapitole autor shrnuje genezi antropologického pojmu „kultury“, jednotlivé modely kultury tak, jak byly v antropologii uplatňovány a kritizovány, a důvody, proč velká část antropologů po kritice pojmu „kultury“ v 80. letech od užití tohoto pojmu nakonec upustila. Vedle samotné geneze pojmu jsou podkapitoly věnovány myšlence kultury jako superorganismu, funkcionálnímu přístupu, symbolické antropologii, Bourdieuvou teorii kultury jako praxe a neoboasiánství. Ve třetí kapitole autor charakterizuje naturalistický obrat ve studiu kultury. V krátké studii věnované spiritizmu v Podkrkonoší autor demonstruje přístup kognitivní vědy o náboženství, která je speciální aplikací naturalistického přístupu k tomuto fenoménu. Ve čtvrté kapitole autor analyzuje myšlenku modularity mysli, která je s naturalistickým, kognitivním a evolučním zkoumáním kultury spojena. Ačkoli se objevily vážné námitky vůči modularistickému pojetí a ačkoli některé předpoklady modularity jsou

problematické, i přesto je podle autora možné s moduly dále pracovat. Pátá kapitola se podrobněji věnuje problematice pravidel a normativity ve společenských vědách. Autor zastává stanovisko, že ačkoli jsou normy neodmyslitelně spjaté se sociálním životem, není možné na normativitě vybudovat udržitelnou metodologii, která by nahradila klasické kauzální vysvětlení. Popis pravidel a norem je vždy spojen s reduktivním popisem zkoumané reality, která předchází kauzální explanaci. V šesté závěrečné kapitole se autor věnuje postupnému opuštění explanační role kultury a jejímu opětovnému užití mezi současnými evolučními psychology a kognitivními vědci. Toto užití naznačuje, že je možné pojem použít v nějakém upraveném smyslu, a navíc s tou výhodou, že by šlo o propojení mezi společenskými a přírodními vědami. Autor upozorňuje avšak na skutečnost, že ačkoli evoluční teoretici zdůrazňují, že kultura se pro ně rovná informacím, tak některé z navrhovaných modelů silně připomínají pojem kultury jako diskrétní jednotky, který byl právě v sociální antropologii již podroben ostré kritice. Přes popularitu kognitivních a evolučních modelů zůstává autor nakonec skeptický k možnosti znovu vybudování nějaké explanatorně silné verze kultury.

Autor tedy obhajuje tzv. naturalistický přístup ve filosofii společenských věd obecně a v kulturní antropologii konkrétně. Explanační síla této pozice je pochopitelně závislá na vyjasnění termínů „společenské vědy“ a „naturalismus“. Jak autor přiznává, termín „společenské vědy“ používá zcela volně jako generický pojem pro ty disciplíny, které nebyly zařazeny mezi přírodní vědy. Tento terminologický předpoklad není metodologicky ani filosoficky nevinný. Jak argumentují někteří autoři (např. Read a Sharrock, na něž autor odkazuje), společenské vědy nemohou být definovány jako metodologicky deficitní přírodní vědy a vlastně se o žádné „vědy“ („sciences“ v anglickém významu tohoto slova) nejedná. Disciplíny, které označujeme obecným termínem „společenské vědy“ tak náleží spíše do filosofie.

Podobně problematický je termín „naturalismus“. Zde autor zcela správně rozlišuje mezi ontologickým a metodologickým naturalismem. Pokud ontologický naturalismus znamená, že společenské vědy popisují stejný svět jako vědy přírodní, v němž platí stejné přírodní zákony, tak je tato pozice zcela triviální. Nikdo přece netvrdí, že společenské vědy popisují svět, ve kterém neplatí přírodní zákony. Metodologický naturalismus podle autora znamená, že metody přírodních věd (především evoluční myšlení a kvantifikující modely) je možné využívat v společenských vědách. Ale opět, těžko by někdo tvrdit opak, tj. že takové modely není možné využívat (ani Read a Sharrock toto netvrdí).

Společenské vědy (ať jako součást filosofie, či nikoliv) se soustředí tradičně na vysvětlení motivů a důvodů jednání. Tuto pozici autor označuje jako interpretativismus. Je otevřenou (a

patrně nerozhodnutelnou) otázkou, jestli je důvodové vysvětlení redukovatelné na kauzální. I kdyby tomu tak nebylo, neplyne z toho teze (kterou autor implicitně vyvozuje), že lidská společenství se vymykají přírodním zákonům. Interpretativismus (alespoň v některých jeho variantách) naopak ponechává prostor pro kauzální i důvodová vysvětlení a jejich koexistenci. Tato má polemická poznámka neznamená, že autorovy metodické předpoklady jsou chybné. Naznačuji ale, že jeho naturalismus vede k apriornímu odmítnutí metodických postupů, které by jeho bádání mohly obohatit a které by mohly posunout jeho antropologii blíže k filosofii. Tato polemika může být brána jako námět na debatu před vědeckou radou.

Na základě výše zmíněného jsem zcela přesvědčen, že práce Mgr. Martina Palečka Ph.D., „Antropologové v pasti? Mezi přirozeností a kulturou“ **splňuje** požadavky kladené v tomto ohledu na habilitační práce v oboru Filosofie a tímto ji doporučuji k dalšímu projednání na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Brno, 25. září 2018

Jakub Mácha